

Nye forgreininger

Ådå suorge Odda suorggit Orre suerkieh

Kulturstrategi for Nordland fylkeskommune 2023–2027

Indeks

1. Oppsummering
2. Forord
3. Innledning
 - 3.1 Avgrensninger og relaterte styringsdokumenter
 - 3.2 Begrepsavklaringer
 - 3.3 Kunstens og kulturens egenverdi og kunst og kultur som virkemiddel
 - 3.4 Kulturens rolle som samfunnsskapende kraft – stedsutvikling, bolyst og livskvalitet
4. Funn fra Norsk kulturindeks
 - 4.1 Overordnet plassering
 - 4.2 Påviste styrker
 - 4.3 Påviste svakheter
5. Utfordringer og muligheter
 - 5.1 Kunst og kulturs status og posisjon i offentligheten
 - 5.2 Demografi, distriktspolitikk og lokalsamfunn
 - 5.3 Pandemiens effekt på kulturfeltet
 - 5.4 Fagmiljøer, kompetanse og profesjonalisering
 - 5.5 Infrastruktur og virkemiddelapparat
 - 5.6 Bodø2024 og framtidsutsikter
6. Barn, unge og unge voksne
7. Overordnet mål
8. Målsettinger
9. Innsatsområder
10. Forankring og oppfølging
11. Litteratur

← Foran M, 2022
Olje
15 x 17 cm

1. Oppsummering

Lov om offentlige styresmakters ansvar for kulturvirksomhet (kulturloven) sier følgende om regionalt og kommunalt nivå:

§ 4. Fylkeskommunens og kommunens oppgåver

Fylkeskommunen og kommunen skal syta for økono-miske, organisatoriske, informerande og andre relevan-te verkemiddel og tiltak som fremjar og legg til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd regionalt og lokalt.

§ 5. Felles oppgåver

Staten, fylkeskommunen og kommunen skal syta for

- a. at kulturlivet har føreseielege utviklingskår,
- b. å fremja profesjonalitet og kvalitet i kulturtilbodet og leggja til rette for deltaking i kulturaktivitetar,
- c. at personar, organisasjonar og institusjonar har tilgang til informasjon om ordningar med økonomisk støtte og om andre verkemiddel og tiltak.

Denne kulturstrategien er utarbeidet etter en rekke innspillsmøter, tilgjengelig statistikk og offentlig høring, for å sette retning for Nordland fylkes-kommunes prioriteringer for kunst- og kulturfeltet i perioden 2023–2027.

Det overordnede målet for kulturstrategien er at Nordland skal være et mangfoldig og inkluderende samfunn der skaperkraft, kreativitet og kunst har en sterk egenverdi og bidrar til nye perspektiver, lokal bærekraft, tilhørighet og livskvalitet.

For å oppnå overordnet mål for denne strategien, skal Nordland fylkeskommune forbedre jordsmonnet for kunst og kultur i fylket. Vi skal kultivere, hensynta og dyrke den mangfoldige floraen som kunst- og kulturfeltet består av, samtidig som vi sørger for ny og supplerende tilvekst.

Dette skal Nordland fylkeskommune oppnå gjennom å satse på kulturelle og kreative næringer, legge bedre til rette for kunstnere og kompetansemiljøer, styrke samisk kunst og kultur, prioritere distriktene, og jobbe med internasjonale tiltak innen kunst og kultur.

Relevante bærekraftsmål:

1

UTRYDDE FATTIGDOM

3

GOD HELSE OG LIVSKVALITET

4

GOD UTDANNING

5

LIKESTILLING MELLOM KJØNNENE

8

ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST

9

INDUSTRI, INNOVASJON OG INFRASTRUKTUR

10

MINDRE ULIKHET

11

BÆREKRAFTIGE BYER OG LOKALSAMFUNN

16

FRED, RETTFERDIGHET OG VELFUNDERENDE INSTITUSJONER

17

SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE

2. Forord

Denne fylkeskommunale virksomhetsstrategien har fått tittelen *Nye forgreininger – Kulturstrategi for Nordland fylkeskommune 2023–2027*.

Store norske leksikon definerer en forgreining som «utviklingen av sideorganer med samme bygning som det organet de er dannet av. Ved forgreining forstørres plantenes overflate, slik at de bedre kan utnytte lys og næringsstoffer.»

Det lulesamiske ordet «suorge» kan bety både forgreining, bransje, sektor, område, dialekt, tilhøre og retning. Lulesamisk tittel for kulturstrategien er *Ádå suorge*.

Slik vokser et tre: Ved å sette nye skudd ved hjelp av forrige års greiner, for en ny vår. Å fjerne greiner fra et gammelt tre kan medføre at det bryter frem mange nye. Å ta vekk for mye kan forårsake uopprettelig skade. Nordland fylkeskommune har en lang historikk med en utviklingsorientert kulturpolitikk, som har resultert i viktige etableringer og strukturer. I dag står vi overfor andre vilkår og andre om-fattende utfordringer. Både regionalt, nasjonalt og globalt må vi tenke annerledes enn for noen få tiår siden. Nye tider krever nye retninger, og nye forgreininger som kan sette ny frukt. Skal vi nå så høyt og bredt som vi kan, må vi fortsette å bygge videre på det vi allerede har bygget opp. Fylkeskommunens viktigste rolle innen kulturpolitikken er å lage gode og kunnskapsbaserte støttestrukturer. Slik kan kunst og kultur vokse og utvikle seg fritt og på egne vilkår, balansert opp mot et overordnet samfunnsutviklingsperspektiv.

Kunsten i Nordland må få strekke seg mot hver enkelt kunstners indre sol, men politikken kan likevel bidra ved å gjødsle jorda, vanne bedene og støtte opp trærne. På sikt vil det ikke bare være best for plantene, men også la oss høste alle de forskjellige fruktene kunsten kan gi oss.

Kulturstrategien ble behandlet og enstemmig vedtatt i Nordland fylkesting, desember 2022.

Christian Torset
Fylkesråd for kultur, klima og miljø
Januar 2023

Foto: Susanne Forsland

3. Innledning

Arbeidet med kulturstrategien har tatt utgangspunkt i innspills- møter, tilgjengelig statistikk, nasjonale meldinger og regionale planer og strategier. Unge voksne og den samiske dimensjonen er blant gjennomgående perspektiv i strategien. Nordland har en stor utfordring i å sørge for at unge voksne vil fortsette å bo her, eller å flytte hit. Nordland er landets mest mangfoldige samiske fylke, med hele fem samiske språk innenfor fylkesgrensene. Den norske staten er etablert på territoriet til to folk, og fylkeskommunen har et medansvar for at den samiske befolkningen får muligheten til å sikre og utvikle sine språk, sine kulturer og sitt samfunnsliv.

3.1 Avgrensninger og relaterte styringsdokumenter

Nordland fylkeskommune har vedtatt egen frivillighetsstrategi og idrettsstrategi. Sammenhengene mellom kulturstrategien, frivillighetsstrategien og idrettsstrategien er mange. Et mangfoldig og inkluderende samfunn, som bidrar til nye perspektiver, lokal bærekraft, tilhørighet og livskvalitet, er avhengig av at kulturlivet, frivilligheten og idretten trekker i samme retning. I samspillet mellom den profesjonelle og frivillige kulturen er frivilligheten gode støttespillere. Kulturfrivilligheten bidrar til å gjøre den profesjonelle kulturen mer tilgjengelig for folk, og frivillig innsats er helt avgjørende for å skape aktivitet lokalt og regionalt. En sterk og mangfoldig frivillig sektor betyr mye for livskvalitet, tilhørighet og for at våre lokalsamfunn skal være gode samfunn å bo i. Idrett handler om sosiale fellesskap på tvers av sosiale lag og kulturer, trivsel, gode oppvekstvilkår og god helse. Frivillig innsats er en forutsetning for aktivitetsnivået innen idretten. Organisert konkurranse i visse dataspill har fått betegnelsen e-sport, og må tas i betraktning i kommende håndtering av digital kulturproduksjon. De fylkeskommunale strategiene for kultur, frivillighet og idrett ser alle behov for møteplasser, kompetanse- og nettverksbygging, samt barn og unges deltakelse og medvirkning. Eldre tematiseres som samfunnsressurser i frivillighetsstrategien, og utgjør også en viktig ressurs på kulturfeltet og i idretten som frivillige.

Nordland fylkeskommune har egen regional bibliotekplan. Litteratur som fagfelt inngår i de overordnede satsinger i kulturstrategien, andre deler av bibliotekplanen omtales ikke.

Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner har gjennom Landsdelsrådet for kultur utarbeidet en egen nordnorsk litteraturstrategi, som er operativ. Strategi for visuell kunst i Nord-Norge ble vedtatt av de tre fylkestingene i 2011, prolongert ut 2019, og bør vurderes revidert gjennom landsdelssamarbeidet.

I løpet av kommende år skal det også utarbeides egne **landsdelsdekkende strategier for filmfeltet og for scenekunstfeltet**, i samarbeid med Troms og Finnmark fylkeskommuner.

Tidligere kulturstrategier for Nordland fylkeskommune har også innbefattet det fylkeskommunale ansvaret for kulturminnesektoren. Dette er ikke tilfelle i denne kulturstrategien. Arbeidet med kulturminner

vil behandles i en kommende fylkeskommunal **plan for regional bærekraft og livskraftige lokalsamfunn**.

I løpet av 2022/2023 vil Nordland fylkeskommune vedta ny **strategi for reiseliv og opplevelsesnæringer**, samt ny **museumsstrategi**. Disse strategiene vil ha flere berøringspunkter med kulturstrategien. Andre relaterte styringsdokumenter i fylkeskommunen, er strategi mot ungt utenforskap «Divna. Aktan.» (Alle. Sammen.) og internasjonal strategi.

Alle fylkeskommunale planer og strategier i Nordland fylkeskommune skal svare ut den overordnede og lovpålagte **planstrategien for samarbeid og grønn omstilling** for 2021–2024, «Et bærekraftig Nordland».

3.2 Begrepsavklaringer

Kultur og **kulturliv** er overordnede begrep som omfatter både ytringskulturen, kunst, frivillig sektor, bibliotek, kulturarv og fysisk aktivitet, inkludert idrett og friluftsliv. **Kunstnere** er utøvere eller skapende aktører som helt eller delvis lever av kunst, og har som regel høyere utdanning innen kunstfeltet. **Kunst** er hele bredden av den profesjonelle kunsten, dvs. både visuell kunst/billedkunst, kunsthåndverk/duodje, scenekunst, musikk, film, litteratur og andre kunstarter.

Den kulturelle **infrastrukturen** er rammeverket for kulturlivet. Kulturbygg, anlegg for fysisk aktivitet, formidlingsarenaer, kulturaktiviteter og kulturtilbud som bibliotek, kulturskole, museer, arkiv, frivillige organisasjoner og voksenopplæring. Møteplasser og nettverk, åpne demokratiske prosesser og kulturopplevelser som kino, teater, konserter, idrettsarrangementer og utstillinger med mer.

Den statlige kulturmeldingen definerer **kulturell næring** som kunstnerisk næringsvirksomhet knyttet til å skape, produsere og utøve kulturelle uttrykk, mens begrepet **kreativ næring** omfatter næringsvirksomhet som bruker kulturelle uttrykk som innsatsfaktor i virksomheten. Kulturelle og kreative næringer er imidlertid til dels omstridte begreper, og er ikke i alle sammenhenger gjenstand for et omforent innhold eller en endelig definisjon. Dette innebærer at kulturpolitiske studier av disse innebærer et utfordrende analytisk utgangspunkt.

3.3 Kunstens og kulturens egenverdi og kunst og kultur som virkemiddel

Kunst og kultur har en egen verdi i seg selv. I den statlige kulturmeldingen *Kulturens kraft* argumenteres det med at kunsten og kulturlivet er selvstendige byggesteiner i samfunnet. Kunst og kultur skal kunne utvikle seg mest mulig på egne premisser, uten overstyring fra offentlige myndigheter. Prinsippet om *armlengdes avstand* omtales som kulturpolitikken grunnlov, og peker på at kunsten må være fri.

«Å skape kunst, kan man hevde, er å gjøre utkast til nye måter å se og forstå verden på,» skriver litteraturviter Øyvind Prytz. Kunsten tar del i den viktige diskusjonen om etiske verdier i en kompleks framtid. Kunsten medvirker til fortellingen om hvem vi er, og diskuterer hvem vi bør være. Kunst- og kulturopplevelser er givende og meningsskapende for det enkelte menneske, og kan engasjere, røre, provosere, underholde og forme oss som mennesker.

En av kulturpolitikken utfordringer har vært å argumentere for kulturens egenverdi, i en tid der det stilles store krav til at verdi skal la seg måle og tallfeste. Det finnes få universelle parametere for å påvise at kultur i seg selv er verdifullt, og ikke bare et middel til å oppnå andre samfunns mål. I artikkelen «Hvordan måler vi – hvis vi måler?» peker Ingelise Konrad på at verdien av et kulturtiltak måles ofte ut ifra andre fagfelts målemetoder. Konrad mener at dette resulterer i at kulturens mangfoldighet ikke fanges opp. Mangel på måleparametere kan være utfordrende om man bare

ser kunst og kulturs samfunnsmessige nytteverdi. Å utforme kulturpolitikk og tildelinger kun etter publikumstill kan fungere reduserende og avsporende, hvis en tar en kunst og kulturs egenverdi og særegne kvaliteter i betrakting. Kunst er ytring, og ytringer er helt sentralt for et demokrati.

Kunst og kulturs egenverdi og nytteverdi henger sammen, og har verdi hver for seg. I veilederen «Hvordan utvikle lokal og regional kulturpolitikk», viser Kommunenes sentralforbund (KS) til at for å kunne utvikle en helhetlig politisk retning for et samfunn, hvor alle fagområder spiller sammen, må vi ivareta både individet og samfunnet. Når vi utvikler kulturpolitikk må vi ivareta både egenverdien og nytteverdien, fordi disse to henger sammen. Hvis kulturopplevelsene ikke treffer hode og hjerte, vil de sannsynligvis ikke gi noen nytteeffekter heller. Dersom vi opplever en sterk verdi i kulturopplevelsen alene, vil den derimot kanskje prege oss såpass at den påvirker både tanke sett og handlinger i ettertid.

Kunst og kultur er en del av samfunnet vi lever i. Kulturfeltet kan være en inkluderingsarena for barn og unge, og forebygge utenforskap. Samisk kunst og kultur er en naturlig del av samfunnet, og samisk kunst og kultur kan bidra til bevisstgjøring og synliggjøring av hittil oversette samfunnsmessige og menneskelige problemstillinger. Kunst kan endre holdninger og fremme aksept og toleranse.

3.4 Kulturens rolle som samfunnsskapende kraft – stedsutvikling, bolyst og livskvalitet.

Kulturen og kulturlivet har samfunnsskapende kraft. Gjennom møteplasser, demokrati, deltakelse, medvirkning og oppvekstmiljø spiller kulturen en stor rolle for lokalsamfunnet. Kultur skaper attraksjonsverdi og tilhørighet for innbyggerne, besøkende, mulige innflyttere og næringsetablering. Kulturen beskrives ofte som grunnfjellet og limet i lokalsamfunnet. Kunst og kultur former oss som mennesker og medvirker til å fortelle historien om hvem vi er. Kulturen er de verdier vi baserer våre valg og beslutninger på, og bygger vår identitet.

Den internasjonale organisasjonen OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) utga i 2020 publikasjonen «Rural Well-being, Geography of Opportunities», som kan oversettes til «Livskvalitet i distriktene, geografiske muligheter». OECD vil sette livskvalitet som prioritet i den internasjonale politikktutforming, og viser til at distriktene har store muligheter om de omstiller seg for digitalisering, demografiske utfordringer og klimaendringer. Dette perspektivet henger sammen med de langsiktige satsingene i kulturhovedstadsprosjektet Bodø2024. Bodø2024 arbeider strategisk med å gjøre Nordland til en attraktiv region der folk vil bli værende, eller flytte til for å etablere seg. Her spiller kultur en viktig rolle. Bodø2024 kaller dette «Transition», som betyr overgang eller forandring. *Transition* handler om vilkår for et godt liv, i byggingen av en bedre framtid.

FNs bærekraftsmål er retningsgivende for det fylkeskommunale arbeidet. Fylkeskommunen skal være i førersetet for det grønne skiftet, og jobbe med samfunnsutvikling som ser de tre bærekraftsdimensjonene i sammenheng: **Sosial bærekraft** handler om å sikre at alle mennesker får et godt og rettferdig grunnlag for et anstendig liv. Den sosiale bærekraften ses i sammenheng med demografiutfordringer, attraktive og gode lokalsamfunn, kultur og kulturhistoriens betydning for identitet og tilhørighet, urbanisering, samt god helse og trivsel. Sosial bærekraft handler også om omfordeling, og bærekraftsmålenes overordnede prinsipp «Leave no one behind» (*ingen skal utelates*) handler om at de mest sårbare mennes-

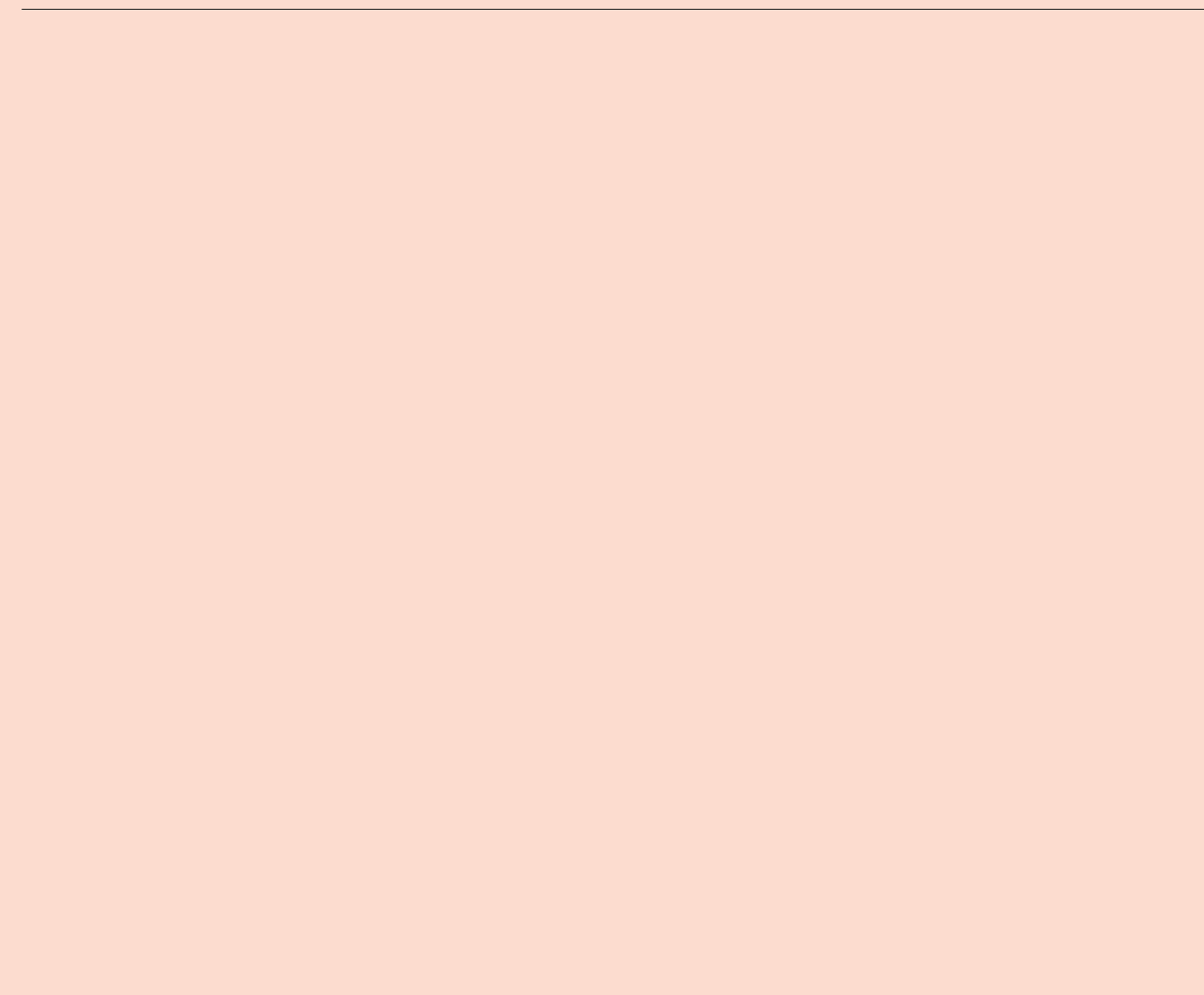
kene må prioriteres. Alle skal, uavhengig av bosted, økonomi, funksjonsevne og sosial og etnisk bakgrunn, ha tilgang til et bredt og mangfoldig kulturliv. Dette er også et mål i den statlige barne- og ungdomspolitikken. Fattigdom ekskluderer mennesker fra deltakelse i samfunnet. Tilgang på kunst og kultur bidrar til en inkluderende sosial utvikling, og åpner opp for dialog og forståelse mellom mennesker. Kultur skal være en bro for å redusere utenforskap. **Økologisk bærekraft** handler om å ta vare på naturen og klimaet som en fornybar ressurs, og at menneskenes livsgrunnlag er helt avhengig av naturen. **Økonomisk bærekraft** handler om behovet for sysselsetting og økonomisk verdiskaping balansert opp mot å likevel ta vare på jordkloden.

Mange kunst- og kulturaktører utgjør bærekraftige virksomheter i seg selv: De opererer lokalt og regionalt, og bidrar til nye refleksjoner og perspektiver. Hvis vi bruker mer tid på å lytte, lese, oppleve eller skape, har vi mindre tid til å handle overflødige varer som overbelaster klodens økosystem. Hvis vi kan oppleve kunst og kultur av høy kvalitet der vi selv bor, kan vi stå over flyreisen til en storby langt unna. Slik får vi økt livskvalitet der vi bor. Derfor kan en reell satsing på lokal og regional kunst og kultur i seg selv være en nøkkel i et klima- og miljøperspektiv.

Den fylkeskommunale planstrategien «Et bærekraftig Nordland» slår fast at Nordland har en stor utfordring med fraflytting, spesielt når det gjelder unge mellom 20 og 40 år. For at befolkningen skal trives, må det være gode tilbud innenfor kunst og kultur. Skal tilbudet være godt, må kunstnere og kulturarbeidere sikres gode vilkår. Kunst og kultur bidrar styrker befolknings kreativitet, toleranse, demokrati, fellesskap og er for mange utslagsgivende når det gjelder valg av bosted. Nordland fylkeskommunes faggruppe for folkehelse og lokal samfunnsutvikling spurte sommeren 2022 et utvalg respondenter om bakgrunnen for deres valg av bosted. Her vises det til at kulturtilbud er den viktigste faktoren for at folk som allerede trives i fylket vårt, skal trives enda bedre. Samtidig viser også besvarelsene at begrensede kulturtilbud er en av grunnene til at folk vurderer å flytte fra Nordland.

4. Funn fra Norsk kulturindeks

Norsk kulturindeks leveres av Telemarksforskning, og fokuserer på den såkalte ytringskulturen. Kategoriene og datakildene tar utgangspunkt i de deler av kulturlivet som vektlegges i den statlige kulturpolitikken. Kategoriene har også blitt valgt ut med bakgrunn i tilgjengelige data og med tanke på hvilke faktorer som kan beskrive kulturtilbudet og kulturbruken i en kommune. Når kulturindeksen sammenligner kulturnivået i kommunene, tas det utgangspunkt i tall per innbygger. Dette kan være antall kunstnere per innbygger, eller målt publikum per innbygger. På denne måten kan en sammenligne kulturtilbud og kulturbruk på tvers av kommuner med ulik størrelse.

4.1 Overordnet plassering

Nordland plasserer seg på en **sjetteplass** blant alle landets fylker i denne målingen, altså omtrent midt på treet. Den relativt høye plasseringen totalt sett handler blant annet om Nordlands faste driftsutgifter til våre store musikk- og scenekunstinstitusjoner. Nordland er i en særskilt posisjon gjennom å ha organisert egne kunstneriske institusjoner/virksomheter – Scenekunst i Nordland, Musikk i Nordland og Figurteatret – som en del av fylkeskommunens egen organisasjonsstruktur. Disse virksomhetene inngår som viktige komponenter i fylkets etablerte infrastruktur for profesjonell kunstproduksjon og kunstformidling.

4.2 Påviste styrker

Nordland scorer høyt på gjeldende parametere i kulturindeksen når det gjelder **museum** og **frivillighet**, der fylket rangeres som nummer tre på landsbasis. Nordland plasserer seg blant de fire fylkene med flest medlemmer i lag og foreninger, spesielt innen korps og historielag.

Nordland er blant de fire fylkene med flest besøk innen **Den kulturelle skolesekken** i 2020. Disse produksjonene fordeler seg på 56,3 prosent i kommunal regi, og 43,7 prosent i fylkeskommunal regi.

Nordland er blant de tre fylkene som tilbyr flest timer med **kulturskoleaktiviteter** per innbygger, der musikk utgjør 78,1 prosent av undervisningstimerne. Nordland gjør det også godt når det gjelder antall **teaterforestillinger**, kun forbigått av Oslo, Troms og Finnmark, Vestland og Rogaland på landsbasis.

4.3 Påviste svakheter

Svakeste rangering finner vi i **kinonæringen**: Nordland plasserer seg blant de tre fylkene med færrest kinovisninger, og er fylket med færrest kino-besøk per 1000 innbygger. Nordland er også blant fylkene med lavest rangering når det gjelder **kunstnere**. Relativt sett har Nordland den laveste andelen **film- og scenekunstnere**. Nordland er blant fylkene som bruker mest penger på bibliotek, men rangeres likevel som fylket med færrest **bibliotek-utlån** per innbygger i 2020.

Det er også verdt å merke seg at Nordland har det lavest registrerte nivået av **innbyggertilfredshet** av landets fylker når det gjelder kulturtilbud i 2021, basert på en innbyggerundersøkelse gjennomført av Direktoratet for forvaltning og IKT (DiFi). Undersøkelsen etterspør innbyggernes tilfredshet over kategoriene kulturaktiviteter, foreningsliv og kursaktiviteter, kino, konserter og teater, samt museum, kunstutstillinger og lignende.

5. Utfordringer og muligheter

5.1 Kunst og kulturs status og posisjon i offentligheten

Den statlige kulturpolitikken er en nasjonal satsing. Virkemidler på statlig, fylkeskommunalt og kommunalt nivå skal bidra til å oppnå målene som er satt av regjeringen. I den offentlige kulturforvaltningen er fylkeskommunene et mellomledd: Fylkeskommunen skal balansere sine prioriteringer mellom det statlige nivået med krav til profesjonalisering, langsiktighet og nyskaping, og det kommunale nivået, som ofte har sterkest fokus på frivillighet, lag og foreninger, og på barn og unge.

Fra 1990-tallet ble det gjennomført omfattende omlegginger av inntektssystemet til kommunesektoren, med bortfall av øremerkede tilskudd og økt vekt på ramrefinansiering. Dermed forsvant et av de sterkeste virkemidlene som staten hadde brukt innenfor kultursektoren. Kulturutvalg og fagadministrasjoner som hadde blitt bygd opp på 70- og 80-tallet, ble slått sammen med andre politikk- og fagområder (Meld. St. 8, 2018). En hypotese om den nordiske kulturpolitikken de seneste tiårene er at «organisasjonsreformer har blitt et substitutt for økonomiske ressurser» (Henningsen og Blomgren, 2017). Det statlige kulturbudsjettet er samlet sett på størrelse med driftsbudsjettet til Oslo universitetssykehus. I Nordland fylkeskommune er det ca. 7 prosent nedgang i de frie budsjettmidlene til kultur fra 2002 til 2022, noe som medfører et svekket handlingsrom for utvikling av feltet.

I den statlige kulturmeldingen fra 2018, ble det foreslått å endre ansvarsområdene i kulturlivet, som en del av den overordnede **regionreformen**. Daværende kulturminister ønsket at fylkeskommunene skulle få større ansvar for utviklingen av kunst- og kultur-

tilbudet i regionene. Forslaget møtte mye motstand fra deler av kunst- og kulturfeltet nasjonalt, begrunnet blant annet med en frykt for at kunst og kultur skal ende som salderingspost i de fylkeskommunale budsjettene. I tillegg er det uttrykt en frykt for politisk innblanding i kunstneriske prosesser, som kan svekke kårene for ytringsfrihet. På statlig nivå har en imøtekommet denne problemstillingen gjennom opprettelsen av Kulturrådet (1965), som ivaretar tildeling av midler ut fra fagfellelvurderinger av tilskuddssøknader. Selv om mange i kulturfeltet har vært negative til at ansvar skulle flyttes fra statlig til regionalt nivå, mener andre at større ansvar i regionene vil kunne styrke kunst- og kulturfeltet i de desentraliserte delene av landet. I 2020 snudde likevel regjeringen, og de forespeilede endringene for kunst- og kulturinstitusjonene ble avblåst.

I den nye regjeringens plattform fra 2021, **Hurdalsplattformen**, er det nye tegn til å styrke kunst og kultur i regionene. Hurdalsplattformen konstaterer at regjeringen vil innføre nye, **regionale kulturfond**, og legge til rette for flere kulturarbeidsplasser og kompetansemiljø over hele landet. Det er ikke enda avgjort hvordan de regionale kulturfondene skal utarbeides og administreres.

I Nord-Norge og Nordland er det stor mangel på kulturredaksjoner og **kulturjournalistikk**. Journalist og kritiker Anki Gerhardsen skriver at «Når kulturjournalistikken forvitrer, forvitrer også samfunnets forståelse av kunstens betydning. Kunst er ikke en hvilken som helst fritidsaktivitet. Kunstneriske uttrykk er en viktig del av demokratiets fundament, og spesielt vernet av grunnlovens paragraf om ytringsfrihet.»

← Utsnitt av *Kaffe, uro og buet dør*
Blyant
21 x 29,7 cm

5.2 Demografi, distriktspolitikk og lokalsamfunn

I Nordland fylkeskommune har det vært en bevisst politikk å innrette kultursatsingen slik at den når ut til så mange som mulig. Satsingene har dermed vært **desentraliserte**, ved at viktige kulturinstitusjoner og kulturstillinger er spredt rundt i fylket. Dette sikrer at kunst og kultur av høy kvalitet blir tilgjengelig også i distrikter uten tett befolkning. En slik distriktspolitikk koster, spesielt i et fylke som Nordland med lange avstander og spredt befolkning. Nordland fylkeskommune har etablert, eier og støtter flere viktige og desentraliserte strukturer, prosjekter og institusjoner for kunst og kultur i Nordland. Eksempler på dette er Scenekunst i Nordland, Musikk i Nordland, Figurteateret i Nordland, distriktsmusikerordninga, Skulpturlandskap Nordland, med mer. Disse etableringene utgjør viktige byggesteiner, utviklingsaktører og muligheter i Nordlands kulturliv. I tillegg er fylkeskommunens arbeid med Den kulturelle skolesekken og tilskudd til for eksempel Artist in Residence (kunstneropphold) viktige strukturer for at kunst og kultur skal skapes og oppleve i ulike deler av fylket. For de kommende årene er det behov for at Nordland fylkeskommune er en god støttespiller og utvikler for alle disse aktørene og strukturene, og sørger for å ta stilling til ulike utviklingsbehov med et helhetlig overblikk.

Nord-Norge og Nordland preges av en **negativ befolkningsvekst**. Det er spesielt unge, utdannede kvinner som reiser sin vei. Å sørge for kunst og kultur som er tilpasset yngre generasjoner, og å sørge for at kunstnere og kulturarbeidere i etableringsfasen har bedre tilgang på profesjonaliserte arbeidsplasser og konkurransedyktige kompetansemiljøer for kunst og kultur, har stort utviklingspotensial i Nordland. Samtidig bør det vurderes hvordan fylkeskommunen kan jobbe på overordnet nivå når det gjelder å heve utdanningsnivået i fylket – som er rangert som nest lavest av alle landets fylker.

Nordland fylkeskommune har igangsatt et arbeid mot **kommunene og regionrådene** på kulturfeltet, som innebærer tettere dialog spesielt relatert til kulturspørsmål. Fylkeskommunen anerkjenner kommunenes og regionsentrenes viktige funksjon og rolle på kulturfeltet, men vilkårene og ressursene til kultur i de mange kommunene i Nordland er svært ulike. Fylkeskommunen ønsker å være en medspiller i kunst- og kulturutviklingen i hele fylket. Vi skal være en koblingsaktør og bidra til at kunst og kultur kan utvikle seg gjennom samarbeid, nettverksbygging og møteplasser. På denne måten kan vi bidra til opp-

bygging av kulturell kapasitet og profesjonalisering. Dette arbeidet vil på lang sikt kunne bygge kompetanse, bidra til kulturarbeidsplasser og verdiskaping.

Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner har samarbeidet om felles satsing innen kultur i lang tid. Samarbeidet har vært regulert i en egen avtale som ble inngått for første gang i 1991. Avtalen er utvidet og revidert flere ganger, siste gang i 2021. Formålet med avtalen er å videreutvikle kultursamarbeidet i Nord-Norge. **Den nordnorske kulturavtalen 2022–2025** bygger på prinsipper og forutsetninger om landsdelsdekkende rolle, kunstnerisk kvalitet og samhandling med andre aktører regionalt, som institusjonene og organisasjonene i avtalen skal oppfylle. Avtalen beskriver fordelingen av det regionale tilskuddet til landsdelsdekkende kunst- og kulturinstitusjoner og kunstnerorganisasjoner. Kulturavtalen har i flere sammenhenger blitt fremhevet som en forbilledlig metode for å samle og styrke et landsdelssamarbeid innen kultursektoren.

Den nordnorske kulturavtalen

Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner samarbeider om finansiering av flere nordnorske kunst- og kulturinstitusjoner med et landsdelsdekkende oppdrag. Den nordnorske kulturavtalen gir en forutsigbarhet som er nødvendig for å bygge fagmiljø, kompetanse og infrastruktur i landsdelen, og fordrer et samspill mellom statlige, regionale og lokale myndigheter.

Følgende institusjoner er inkludert i avtalen i perioden 2022–2025:

- Landsdelsmusikerne i Nord-Norge
- Nordnorsk jazzsenter
- Musikkontoret Nord (tidligere Rytmask kompetansenettverk)
- Arktisk filharmoni
- Nordnorsk kunstnersenter
- Nordnorsk filmsenter
- Festspillene i Nord-Norge
- Hålogaland amatørteaterselskap
- Pikene på broen
- Davvi senter for scenekunst
- Det samiske nasjonalteatret Beaivváš
- Filmfond Nord

5.3 Pandemiens effekt på kulturfeltet

Under covid-pandemien ble kulturfeltet hardt rammet. Rapporten «Kunst i Tall» (Rambøll) for 2020, viser en nasjonal nedgang i inntekt for musikkbransjen på 33 prosent fra 2019 til 2020. For scenekunst er dette tallet på hele 53 prosent fra 2019 til 2020. Undersøkelser viser at hver femte sysselsatt i sektoren endret yrkesstatus fra pandemiens start (Menon Economics, 2020). Rapporten «Kunstnere under pandemien» (Telemarksforskning 2021) viser at kultursektoren er blant de næringene i samfunnet som har opplevd de største negative effektene av begrensende tiltak under pandemien. Spesielt i de deler av kultursektoren som baserer seg på et fysisk publikum, som scenekunst, museer og musikk, har inntektstapet vært stort. Også i Nordland har aktivitetsnivået blitt kraftig redusert under pandemien, som viser seg blant annet gjennom en sterk reduksjon i antall søknader til fylkeskommunale prosjektmidler for kultur, og generelt utsatte og avlyste arrangementer og prosjekter. Fra høsten 2022 ser vi at søknadsantallet begynner å øke noe igjen. Det er også kjent at blant annet frivilligheten i kulturfeltet er sterkt svekket under pandemien.

På nasjonalt nivå løfter kommuner og fylkeskommuner fram rekruttering som den desidert største utfordringen for kultursektoren i tiden som kommer (Rambøll 2021). Frafallet i det profesjonelle kunst- og kulturfeltet medfører at den helhetlige aktiviteten, nyskapinga og mangfoldet i kulturtilbudet ligger an til å kunne svekkes betydelig i kommende år.

5.4 Fagmiljøer, kompetanse og profesjonalisering

Norsk kulturindeks viser at Nordland fylkeskommune ligger på en femteplass av landets fylker når det gjelder antall **kulturarbeidsplasser**. Rana, Hamarøy og Moskenes er kommunene med flest kulturarbeidsplasser per 1000 innbygger i Nordland. Omtrent 21 prosent av de sysselsatte innen kulturarbeid i Nordland jobber med kunstnerisk produksjon, mens 58 prosent arbeider innen kulturformidling. Rundt 21 prosent er sysselsatt innen media, og dette er synkende.

Kultur- og likestillingsdepartementet er i 2022 i gang med å utarbeide en **stortingsmelding om kunstnerpolitikken**. Kunstnermeldingen skal bygge på overordnede politiske mål i Hurdalsplattformen. Dagens tiltak og virkemidler skal gjennomgås, og det skal legges fram forslag til en helhetlig kunstnerpolitikk.

Norsk kulturindeks viser at i Nordland er det totalt 2,96 kunstnere per 1000 innbygger. Det gjør at Nordland plasserer seg blant fylkene med **lavest kunstnertetthet i Norge**. Dersom vi ser på andelen kunstnere finner vi at 62 prosent av kunstnerne i Nordland er musikere og komponister, mens 27 prosent er visuelle kunstnere.

Nordland mangler til dels høyere **utdanningsinstitusjoner** for estetiske og humanistiske fag. Unntaket er **Nordland kunst- og filmhøgskole**, som fra 2022 innlemmes i UiT, og som er en viktig kunsthøgskolelig institusjon i Nordland, men med relativt lavt studenttall. I tillegg tilbyr **Nord universitet** utdanning i historie, og et stort fakultet for lærerutdanning og kunst- og kulturfag, der deler av virksomheten er lagt til Levanger, og det resterende i Nordland.

Eksempler på estetiske/humanistiske studieretninger som tilbys ved studiesteder i andre deler av Norge, men som ikke finnes i Nordland, er kunsthistorie, filosofi, arkeologi, kulturvitenskap, litteraturvitenskap, språkstudier, idéhistorie, teatervitenskap, religionsstudier, designstudier, kuratorstudier, og så videre. Rundt disse studietilbudene etableres det naturlig nok også sterke fagmiljøer, og en sikrer kontinuerlig rekruttering av både arbeidskraft og studenter som bidrar til å utvikle lokalsamfunnene og tilhørende infrastruktur.

Å stimulere til langsiktige og nasjonalt konkurranse-dyktige **fag- og kompetansemiljøer** for nyskapende kunst og kultur i Nordland er utfordrende: Der andre

regioner og større byer lykkes i å stimulere lokale fagmiljøer tilknyttet eksisterende utdanningsinstitusjoner, for eksempel ved å innføre etableringsstipender og subsidierte fellesverksteder/arbeidsfasiliteter for nyutdannede kunstnere innen ulike disipliner, har Nordland i utgangspunktet en begrenset tilstrømning av nyutdannede kunstnere som er mulig å stimulere til videre etablering og virke i fylket for å bygge fagmiljøer. Likevel ligger det et potensial i å videreutvikle vilkårene for at uteksaminerte studenter fra Nordland kunst- og filmhøgskole – eventuelt også andre kunstnere i etableringsfasen, med eller uten eksisterende tilknytning til Nordland – skal kunne etablere seg i fylket. Dette krever imidlertid målrettede satsinger og tiltak for å kompensere for manglende/få og geografisk spredte kunst- og kulturinstitusjoner i Nordland. Det er også potensiale i å samordne fylkeskommunale kultursatsinger enda mer i samarbeid med Nord universitet og **Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen**, som er lokalisert i Bodø. Den kulturelle skolesekken i Nordland har samarbeidet med dette senteret blant annet med opplæring for kulturarrangører og produksjon av en digital kursressurs. **Arkiv i Nordland** har ansvar for fylkeskommunens arkiver og Nordlands privatarkiver, og for å bevare og formidle vår felles historie. Ifølge Arkivstatistikken (Arkivverket) for 2021 er Arkiv i Nordland den fjerde største privatarkivinstitusjonen blant landets kommunale og regionale arkivinstitusjoner. **Museene** utgjør allerede viktige kompetansemiljøer i fylket, og skal videreutvikles gjennom ny fylkeskommunal museumsstrategi.

Nordland fylkeskommune kan ikke la høyere utdanning alene være ansvarlig for å styrke fag- og kompetansemiljøene i Nordland. Det kan vi også gjøre gjennom våre **egne videregående skoler**, ved å sikre eksisterende studietilbud og å sørge for **god rekruttering til kunstfagene**. Alle de videregående skolene i Nordland skal ha visuell kunst tilgjengelig for sine elever i fellesområder ved skolene. Det ligger stort potensial i å styrke bruken og synliggjøringen av den eksisterende kunsten ved de videregående skolene og i å la den ta en sterkere plass i allmenn-dannelsen, for elever på alle studielinjer. Slik kan vi styrke forståelsen og praksisen rundt kunst som en del av den offentlige samtalen, og som frie ytringer i en tid der demokratiet globalt sett er under press.

Nordland har **nest lavest utdanningsnivå av alle landets fylker**, ifølge Telemarkforsknings Regional analyse. Telemarksforskning viser også til at kunstnere generelt bosetter seg der utdanningsnivået blant befolkningen er høyt. Dermed har Nordland en

betraktelig utfordring for rekruttering av kunstnere, med overordnede og strukturelle problemstillinger også «utenfor» selve kunst- og kulturfeltet. Høyt utdannede har generelt høyere yrkesdeltakelse og høyere lønnsnivå, noe som øker skatteinntektene til kommunen. Høyt utdannede har også bedre helse og lever generelt lengre.

Telemarksforsknings kulturindeks har registrert at Nordland var blant de **fem fylkeskommunene med flest teaterforestillinger** i 2020, kun forbigått av Oslo, Troms og Finnmark, Vestland og Rogaland. Likevel har Nordland også «relativt sett den **laveste andelen film- og scenekunstnere**», jf. samme indeks. Det er naturlig å anta at dermed det bør være et potensial for å øke spesielt antallet scenekunstnere i Nordland.

5.5 Infrastruktur og virkemiddelapparat

Infrastrukturen for profesjonell kunst- og kulturvirksomhet i Nordland og Nordland er generelt spredt over store avstander, og avhenger samtidig av samarbeid gjennom nettverk fordi de enkelte aktører er avhengig av å løfte sammen. Det vil si at enkeltaktører må legge ned mye tid og ressurser til både utstrakt dialog, samordning og evt. turneer, over større avstander enn i store deler av landet for øvrig, for å kunne nå et visst antall visningssteder og publikum med sin virksomhet.

Mange kunst- og kulturaktører jobber på svært små budsjetter, og baserer seg på en såkalt *lappe-teppeøkonomi* av ulike engasjementer, prosjekter, deltidsstillinger o.a. kombinert med egen skapende, utøvende eller formidlende praksis. Mange jobber nesten utelukkende prosjektbasert, og uttrykker behov for større forutsigbarhet og langsiktighet for å kunne legge til rette for mer bærekraftig utvikling og profesjonalisert virksomhet.

Per 2022 administrerer Nordland fylkeskommune følgende **søkbare tilskuddsordninger** for kunst og kultur:

- Tilskudd til kulturprosjekter og -arrangementer
- Tilskudd til Artist in Residence (AiR / kunstneropphold i Nordland)
- Tilskudd til arenavikling/utstillingsstøtte, visuell kunst
- Tilskudd til festivaler og kulturdager (treårig)
- Tilskudd til samisk kultur
- Reisestipend for kunstnere (administrert av Nordnorsk kunstnersenter)
- Spillemidler til kulturbygg (statlige midler)
- Tilskudd til forfatterturné

Nordland fylkeskommune har per 2022 avtaler om **driftstilskudd** med følgende nordlandsaktører innen kunst og kultur:

- Nordland teater
- Galleri Adde Zetterquist
- Se kunst i Nord-Norge
- Åarjelhsaemien teatere – Sydsamisk teater
- Den nordnorske kunstutstilling
- Distriktsmusikerordninga
- Bodø domkirkes musikkråd

Fra og med 2023 vil Nordland fylkeskommune også bidra med driftstilskudd til en kommende nordlands-filial av Nordnorsk kunstmuseum.

I tillegg gir Nordland fylkeskommune driftstilskudd til **16 landsdelsdekkende** kunst- og kulturinstitusjoner, organisasjoner og satsinger gjennom **Den nordnorske kulturavtalen**. Film, musikk, visuell kunst, scenekunst og litteratur er representert i avtalen, og aktørene er administrativt lokalisert både i Nordland, Troms og Finnmark.

Majoriteten av driftstilskuddene fra Nordland fylkeskommune til kulturinstitusjoner, utløser betydelige **driftsmidler fra statlig nivå**. Mange av institusjonene mottar også tilskudd fra sin vertskommune.

Nordland fylkeskommune har hatt og skal fortsette å ha tydelige ambisjoner når det gjelder store **arrangementer og etablering av nye kulturbygg** og lokaler for kultur, også når det gjelder utvikling av eksisterende og nye **museer og arkiv**. Den videre utviklingen for denne typen prioriteringer vil blant annet fremgå av ny museumsstrategi. I tillegg er det ønskelig å utarbeide overordnede regionale retningslinjer for framtidige kulturbygg, med hensyn til både regionale og nasjonale tildelinger, for å sikre en helhetlig ivaretagelse av nye behov og satsinger i fylket. Flere av fylkeskommunens største investeringer og enkelttildelinger de siste årene, har vært mulig å gjennomføre utenom de eksisterende budsjетtrammer for kulturutvikling.

Slik tas det politiske handlingsrommet i bruk til ekstraordinære tiltak og nye etableringer. Det ligger et potensial i å ta i bruk tilsvarende mulighetsrom i kunst- og kulturfeltet.

Nordland og Nord-Norge har per i dag begrenset med offentlige **stipendordninger** for utøvende og skapende kunstnere, og vi ser at antallet søkere til nasjonale tilskuddordninger (da spesielt Kulturrådet) fra Nordland er nokså lavt. Her kreves både synliggjøring og veiledning i mulige finansierungsordninger for aktuelle søkere med base i Nordland. Til sammenligning mottok for eksempel Troms og Finnmark 130,5 kr per innbygger gjennom Norsk kulturfond i 2020, mot 63,4 per innbygger i Nordland samme år.

Gjennom innspillsmøter til ny kulturstrategi for Nordland fylkeskommune, adresserer flere kulturaktører at de strever med å **synliggjøre** sin aktivitet for offentligheten, da særlig små og mellomstore aktører uten egne ressurser til promoteringsarbeid. Mediehusene er som regel tilknyttet store konsern som primært stiller krav til antall klikk, og det meste av kulturredaksjoner og -journalistikk er så å si forsvunnet, eller bærer preg av manglende handlingsrom for kunnskapsbasert og utviklende metodikk. Det finnes knapt en yrkesaktiv kulturjournalist igjen i Nord-Norge. Dette bidrar til at «den allmenne» kunnskapen om og statusen for kunst og kultur later til å svekkes.

Nordland har svak infrastruktur og et begrenset støt-teapparat for **kreative næringer og kulturnæringer**. Fylkeskommunene har overtatt Norsk kulturråds nasjonale tilskuddsordning «Bransjeutvikling i kulturelle og kreative næringer», og har derfor et ansvar for feltet. De kulturelle og kreative næringene er blant de raskest voksende næringene i den globale økonomien, og skal Nordland henge med, må sektoren bli mer konkurransedyktig. Innovative små kulturbedrifter og frilansere må gis muligheter til å styrke sin drift. Dette må også Nordland fylkeskommune bidra til, og sikre at det fins muligheter for at de kulturelle og kreative næringene kan utvikles.

Nordland fylkeskommune har en **samarbeidsavtale med Sametinget** med tilhørende virkemidler. Avtalen har som samfunns mål å styrke, synliggjøre og utvikle samiske språk, kulturer og samfunnsliv. Nordland er et mangfoldig samisk fylke, med hele fem samiske språk innenfor fylkesgrensene, og minst like mange samiske kulturer. Samiske språk og kulturer går hånd i hånd, og er uløselig knyttet til hverandre. I samarbeidsavtalen er partene er enige om at et mangfoldig samisk kunst- og kulturliv av høy kvalitet, som er tilgjengelig for alle, bidrar til levende lokal- og bysamfunn. Samisk kunst har et enormt potensial, også internasjonalt. Fra Sametingets side er det viktig med kultur- og kompetansearbeidsplasser. De samiske institusjonene er geografisk plassert i distriktene, og utgjør viktig kulturell infrastruktur. I ny, revidert utgave av samarbeidsavtalen mellom Nordland fylkeskommune og Sametinget er det nødvendig å gå i dialog om mer hensiktsmessig samarbeid. Det er et behov for kompetanseoppbygging blant samiske aktører, i alle ledd, for eksempel er nettverk og andre samarbeidsformer viktig. Det er også utfordrende at det som defineres som samiske institusjoner ofte faller mellom flere forvaltningsnivå. Den samiske samfunnsutviklingen må ha likeverdige rammevilkår og ikke defineres utenfor, som noe på siden av det øvrige nordlandssamfunnet.

5.6 Bodø2024 og framtidsutsikter

Bodø2024 har fem strategiske hovedprioriteringer. **Barn og unge** er den fremste av disse. I tillegg til å være en viktig del av dagens publikum og produksjoner, er de morgendagens kunstnere, initiativtakere, publikum og utviklere. En annen strategisk hovedprioritering for Bodø2024 er samfunnsutvikling. Sammen med den europeiske dimensjonen, er dette prioriterte områder også i fylkeskommunen. Barn og unge skal ha mulighet for å muligheter i å oppleve, skape og utøve kunst og kultur i Nordland. De skal ha muligheter til å prøve ut egne ideer og løsninger, skape og utøve og utvikle kreativitet.

Samfunnsutvikling handler mye om **kapasitetsoppbygging**. Vi skal bygge et fylke der kultur er en viktig del av samfunnsutviklingen, og et fylke som forbinder oss med folk i hele Europa. Nordland må bli en mer synlig og tiltalende region der folk vil bli værende, eller flytte til. En region som viser at den har kvaliteter og muligheter, som har kreativ kraft og sprenger grenser, vil være attraktiv ikke bare regionalt, men også nasjonalt og internasjonalt.

Bodø2024 som organisasjon skal gjennom sitt arbeid bidra til å skape ringvirkninger gjennom **kompetanseløft** og økt kapasitet innen kulturelle og kreative næringer. Det legges opp til satsinger og aktivitet som gjenspeiler Kulturdepartementet og Innovasjon Norges prioriteringer, som er et kunnskapsløft og en kapasitetsbygging som er varig, og dertil bærekraftig.

Det må jobbes med prosjekter som kan gi varige, **strukturelle endringer**, og på lengre sikt bli en del av fylkeskommunens ordinære drift. Det må legges til rette for at Nordland er en region der kultur utgjør en viktig del av livet, betraktes som en sektor med store muligheter, og som en sentral del av samfunnsutviklingen. For å følge opp Bodø2024-satsingen er det derfor behov for ressurser og forankring i fylkeskommunale planer og budsjett.

Nå er det din tur, 2019 →
Olje
20 x 30 cm

6. Barn, unge og unge voksne

Målet i den statlige barne- og ungdomspolitikken er at alle barn, unge og unge voksne, uavhengig av bosted, økonomi, funksjonsevne og sosial og etnisk bakgrunn – får tilgang til et bredt og mangfoldig kulturliv og får muligheten til selv å delta, skape, lære og mestre. Dette målet henger sammen med målet for «Kultur og fritid» i Nordland fylkeskommunes egen *UNGplan*, som er Ungdommens fylkestings politiske program. *UNGplan* fremhever også spesielt behovet for å la unge selv spille en avgjørende rolle i beslutningsprosesser, gjennom sitt slagord «Ingenting om oss – uten oss / Ij mige mijá birra – mijá dagi».

Kunst og kultur for barn og unge

Ung kultur møtes (UKM) er en arena der ungdom møter ungdom, der kultur utveksles, uten konkurranse, men med tanker om utvikling, læring og samhold. UKM er Norges største kulturarena for ungdom, og hvert år deltar over 25 000 ungdommer i de 350 lokale mønstringene rundt om i landet. I tillegg arrangeres både årlig fylkesmønstring og landsmønstring for UKM. Alle ungdommer under 20 år kan delta på UKM. I kulturhovedstadsåret 2024 skal landsfestivalen for UKM avholdes i Nordland.

Den kulturelle skolesekken (DKS) er en nasjonal satsing som skal gi alle skoleelever i grunnskole og i videregående skole gjentatte møter med profesjonell kunst og kultur gjennom sitt skoleløp. Elevene tilbys et program sammensatt av musikk, scenekunst, visuell kunst, litteratur, film og kulturarv. Programmet som tilbys skal være av høy kvalitet og gjelde uansett elevenes bosted og bakgrunn. Kommunene har ansvaret for å tilby grunnskolene kulturarv, mens på videregående nivå er det DKS Nordland som har ansvaret. DKS Nordland leverer ca. 70 ulike produksjoner i året, hvorav 5–10 er samproduksjoner med utøvere. Siden 2017 har DKS Nordland samprodusert ca. 35 kulturproduksjoner for elever i Nordland. Nasjonalt er det Kulturtanken som har ansvar for DKS. Kulturtanken er underlagt Kulturdepartementet, som i arbeidet med DKS samarbeider med Kunnskapsdepartementet.

Nordland fylkeskommunes vedtatte økonomiplan for 2022–2025 vil fortsette dreiningen av fokus og innsats på kulturfeltet mot den yngre delen av Nordlands befolkning. Den politiske plattformen for de samarbeidende partiene fastslår at Nordland skal være ungdommens fylke. **Møteplasser og kulturell infrastruktur** blir viktige elementer for å kunne realisere dette. Her kan blant annet museene i Nordland være attraktive møteplasser. Det er fortsatt behov for møteplasser og kulturell infrastruktur der de unge bor, for oppbygging av kompetanse og kulturell kapasitet, og for å hindre fraflytting og styrke lokal tilhørighet.

Nordland fylkeskommune tar ansvar for kultur for og med barn og unge spesielt innen **bibliotek, Ung Kultur Møtes** (UKM) og **Den kulturelle skolesekken** (DKS). I tillegg tar institusjoner, festivaler og mindre aktører et betydelig ansvar for barn og unge. På kommunalt nivå spiller kulturskolene en viktig rolle. Ungdommens fylkestings politiske program legger føringer på kulturpolitikken til fylkeskommunen, samt andre vedtatte planer, strategier og samarbeidsavtaler. I samarbeidsavtalen med Sametinget understrekes det at det skal tilstrebes bredde i uttrykk og høy kvalitet i produksjonene med samisk innhold i Den kulturelle skolesekken som tilbys i fylket. Museenes rolle kan også styrkes i Den kulturelle skolesekken.

Barn, unge og unge voksne lever i dag i en digitalisert verden, der bruken av kunst og kultur har endret seg over tid. Barn, unge og unge voksne ble dramatisk påvirket av pandemien, noe som det fortsatt gjenstår å se ettervirkningene av. Digitale arenaer og møteplasser blir stadig viktigere. Digitale tilbud

erstatte ikke nødvendigvis den tradisjonelle kulturb Bruken, men kan være et viktig supplement for mange. Unges kulturbruk avviker i stor grad fra den øvrige befolkningen, og de unge vokser ikke nødvendigvis fra seg sine vaner, de fortsetter for eksempel å spille dataspill inn i voksen alder. Den statlige dataspillstrategien *Spillerom* (2020–2022) løfter dataspill som selvstendig kulturuttrykk, kunstform, næring og fritidsaktivitet, og som en vesentlig del av samtidskulturen. Regionale filmfond og Innovasjon Norge har muligheter til satsing på dataspill gjennom sine ordninger, som en del av deres satsing på sterke regioner, kulturelle og kreative næringer og bransjeutvikling. Innovasjon Norge vurderer generelt at kreative og kulturelle næringer har stort potensial for vekst og sysselsetting, både i nye etableringer og ikke minst i form av ringvirkninger.

Det er også store forskjeller i kulturbruk når det gjelder sosioøkonomisk bakgrunn, bosted, etnisitet, kjønn og funksjonsevne. Det er viktig å bruke kultur som inkluderingsarena for å forebygge ungt utenforskap. Den fylkeskommunale strategien for å motarbeide ungt utenforskap, *Divna. Aktan. (Alle. Sammen.)* har som mål at barn og unge skal ha gode oppvekstsvilkår i hele fylket. Sosiale møteplasser, som å bruke den infrastrukturen vi har, stedsutvikling, mobilitet/tilgjengelighet og digitale møteplasser er viktige elementer for gode oppvekstsvilkår. *UNGplan* fremmer mye av det samme, og mener også at dyrking av mangfoldet er viktig for at alle blir inkludert. Samiske barn og unge nevnes spesielt i begge, med hensyn til de samiske språkene, de samiske kulturene og for forebygging av hets og diskriminering.

7. Overordnet mål

Overordnet mål for Nye forgreininger – Kulturstrategi for Nordland fylkeskommune 2023–2027 er:

Nordland skal være et mangfoldig og inkluderende samfunn der skaperkraft, kreativitet og kunst har en sterk egenverdi og bidrar til nye perspektiver, lokal bærekraft, tilhørighet og livskvalitet.

Den statlige kulturmeldingen, Kulturens kraft, har følgende overordnede samfunnsmål:

Eit levande demokrati der alle er frie til å ytre seg, og der mangfald, skaparkraft og kreativitet er høgt verdsett. Eit inkluderende samfunn der kunst og kultur av ypparste kvalitet inspirerer, samlar og lærer oss om oss sjølv og omverda.

Nordland fylkeskommunes overordnede visjon er:

Sammen skaper vi attraktive og inkluderende samfunn.

8. Målsettinger

Følgende målsettinger skal bidra til å oppfylle overordnet mål. Oppfyllelsen av disse målsettingene skal konkretiseres i form av spesifikke tiltak gjennom årlige virksomhetsplaner i Nordland fylkeskommune, samt gjennom løpende politisk saksbehandling.

Mål: Det skal være gode vilkår for utvikling av kulturelle og kreative næringer i Nordland.

Strategi: Nordland fylkeskommune skal gi et tydelig løft til regional kompetanse på kulturelle og kreative næringer, inkludert digital kulturproduksjon, og avklare ansvarsfordeling mellom statlig nivå, regionalt nivå og Innovasjon Norge når det gjelder kulturelle og kreative næringer.

Innovasjon Norge

Innovasjon Norge er et særlovselskap som får årlige bevilgninger over statsbudsjettet for å utløse mer innovasjon og verdiskaping i norsk næringsliv. Selskapet er eid av Nærings- og fiskeridepartementet og fylkeskommunene. En av sektorene som Innovasjon Norge bevilger midler til, er kreative næringer.

ART-TRAIL er et nytt utviklingsprosjekt om kulturturisme langs Nordlandsbanen i regi av Nordland Teater og en rekke kultur- og reiselivsaktører, i tråd med Nordland fylkeskommunes strategi for reiseliv og opplevelsesnæringer, samt den nye nasjonale reiselivsstrategien. Prosjektet er blant annet støttet av Innovasjon Norge og Bodø2024. Gjennom økt kompetanse og samarbeid vil Nordland Teater nå ut i et større marked og til nye publikumsgrupper, og skape nye arenaer for nettverksbygging på tvers av sektorer og over kommunegrenser.

Eksempler på noen andre nordlandsaktører innen kreative næringer som har mottatt tilskudd gjennom Innovasjon Norge er Lofoten Art Galleries, Bodø Filmfestival og Peacepainting Center AS.

Tiltak for kunstnerøkonomi i Nordland

Nordland fylkeskommune tildeler hvert år ett eller flere **reisestipend til profesjonelle billedkunstnere og kunsthåndverkere** som bor og arbeider i Nordland. Stipendordningen administreres av Nordnorsk kunstner-senter i Vågan.

De nordnorske fylkeskommunene samarbeider om utdeling av to årlige **arbeidsstipend for forfattere**, som skal gi forfattere bosatt i Nord-Norge økonomisk støtte til å skrive skjønnlitteratur. Arbeidsstipendet er en del av den nordnorske litteraturstrategien, som inngår i Den nordnorske kulturavtalen.

Nordland fylkesbibliotek gir støtte til folkebibliotek som vil arrangere forfatterbesøk eller lignende. Folkebibliotek kan søke om støtte til **reisekostnader for forfattere**, makerspace-instruktører eller debattledere på turné i Nordland. Støtten forutsetter at minst tre bibliotek samarbeider om turnéen.

Kunstnerorganisasjoner som mottar fast tilskudd gjennom Den nordnorske kulturavtalen:

- Nordnorsk forfatterlag
- Norske kunsthåndverkere Nord-Norge
- Nordnorske bildende kunstnere
- Forum for nordnorske dansekunstnere

Mål: Samisk kunst og kultur skal ha en naturlig plass og en sterkere synlighet i nordlandssamfunnet.

Strategi: Nordland fylkeskommune skal videreutvikle samarbeidet med Sametinget og samiske institusjoner i henhold til konsultasjonsplikten og ellers, og jobbe målrettet med å øke kunnskapen om samisk kunst, kulturer og språk.

Mål: Det skal være mulig å oppleve og å produsere kunst og kultur av høy kvalitet, tilpasset ulike distrikter og regioner.

Strategi: Nordland fylkeskommune skal legge til rette for faglige nettverk, utrede utviklingsbehov for etablerte kulturpolitiske satsinger i distriktene, samt utrede og utvikle potensialet i å ta i bruk eksisterende bygg til nye kulturarenaer, arbeidslokaler og møteplasser.

Mål: Nordland fylkeskommune skal se kultur som folkehelsekraft, og sikre at ingen utelates i tilgangen på et bredt og mangfoldig kulturliv.

Strategi: Nordland fylkeskommune skal gjennom egne ordninger, tiltak og tilskudd være tydelige i krav om tilrettelegging for sosial inkludering. Særlig viktig er det at barn, unge og unge voksne fra lavinntektsfamilier skal oppleve inkludering og fellesskap gjennom utøvelse og opplevelse av kunst og kultur.

Samiske språk i Nordland

Samisk språkuke / **Giellavahkko** pågår hvert år i uke 43. Målet med Samisk språkuke er å løfte statusen til de samiske språkene, og øke kunnskap om samiske språk og kultur i hele samfunnet. Nettopp denne uka skal de samiske språkene høres og synes over alt. I 2022 hadde Nordland fylkeskommune markering av samisk språkuke i alle 42 kommuner.

I Nordland har vi fire samiske språksentre: **Bárru giellabáiki** i Sortland (underlagt Várdobáiki), språksenteret ved **Árran Julevsáme guovdásj** / Lulesamisk senter, **Stormen samiske senter** / Sáme guovdásj i Bodø, og språksenteret ved **Sijti Jarnge** i Hattfjelldal. For å ivareta pite- og ume-samiske interesser ligger **Duoddara Ráfe** / Pitesamisk senter i Beiarn, og **Umesamisk forum** i Hemnes. Alle disse sentrene/forumene jobber for de fem samiske språkene i Nordland.

Kunst og kultur i distriktene

Musikk i Nordland er en del av Landsdelsmusikerordningen i Nord-Norge, som har som formål blant annet å sikre et mangfoldig profesjonelt musikkliv og utvikle levende lokalsamfunn med visjonen «Store opplevelser på små steder». Musikk i Nordland er en konsertleverandør, en samarbeidspart for aktører og en kompetanseinstitusjon for arrangører i fylket.

Distriktsmusikerordningen i Nordland ble opprettet for å styrke det lokale og regionale musikklivet, i samarbeid med et utvalg kommuner spredt rundt i fylket. Nordland fylkeskommune har siden 1986 gitt tilskudd til utøvdelen av distriktsmusikerstillingene. Fra 2011 ble det fylkeskommunale ansvaret for distriktsmusikerordningen flyttet fra Musikk i Nordland til fylkesadministrasjonen.

Scenekunst i Nordland (SiN) er et nettverk av seks profesjonelle sceneinstruktører som jobber i hvert sitt geografiske område av fylket, i samarbeid med 27 kommuner. Årlig jobber SiN med ca. 4000 lokale aktører på ca. 150 forestillinger, som trekker et snitt på ca. 35 000 publikummere. SiN samarbeider med amatører, skoler, kulturinstitusjoner og profesjonelle kunstnere.

Skulpturlandskap Nordland er en internasjonal kunstsamling realisert i perioden 1992–1998 og 2009–2015, bestående av 36 skulpturer spredt rundt i hele fylket. Utgangspunktet for Skulpturlandskap Nordland er tanken om at et kunstverk med sitt nærvær skaper sitt eget sted. Skulpturen synliggjør også sine omgivelser, slik at stedet får en ny dimensjon.

Mål: Nordland skal utmerke seg med utstrakt internasjonalt samarbeid for kunst og kultur.

Strategi: Nordland fylkeskommune skal videreutvikle påbegynte og nye internasjonale satsinger, og jobbe for å gjøre Nordlands kunst- og kulturvirksomheter tilgjengelig og synlig for internasjonale interessenter.

Internasjonalt orientert kulturvirksomhet fra Nordland

Via Querinissima er navnet på den kulturelle reiseruten mellom Veneto-regionen i Italia, og Røst i Nordland, som også inkluderer Västra Götaland i Sverige og Heraklion i Hellas. Via Querinissima baserer seg på historien om den venetianske handelsmannen Pietro Querini som forliste på Røst i 1432. Querinis reiseskildring fra ferden og oppholdet på Røst har gitt verdifull kulturhistorisk kunnskap om et nordnorsk fisker- og bondesamfunn i middelalderen. Via Querinissima har til formål å knytte bånd mellom Nordland og Europa.

Artist in Residence – eller kunstneropphold i Nordland – er en søkbar tilskuddsordning administrert av Nordland fylkeskommune. Ordningen ble etablert i 2013, og siden den gang har stadig flere aktører i fylket utviklet arbeids- og boforhold for tilreisende kunstnere. Formålet med ordningen er å bidra til at kunstnere innenfor et bredt spekter får mulighet til opphold i Nordland, å fremme kunstnerisk virksomhet med utgangspunkt i Nordland, og økt internasjonalisering.

BarentsKult har siden 2008 bidratt til realiseringen av en rekke nyskapende kunst- og kulturfaglige kulturprosjekter drevet av profesjonelle kunstnere og aktører fra Nordland, Troms og Finnmark. Målsettingen for finansieringsprogrammet er å stimulere til økt samarbeid mellom nordnorske og utenlandske kunstnere innenfor områder som musikk, scenekunst og visuell kunst. Fokus for prosjektene som finansieres skal være nordområdene, og prosjektene må realiseres i nord. Programmet har både direkte og indirekte bidratt til etableringen av kulturarbeidsplasser i Nord-Norge. Prosjektene som støttes skal ha en russisk dimensjon; i 2023 gis det kun støtte til samarbeid med uavhengige russiske aktører eller russere som har tilhold utenfor Russland.

Joint working group on culture (JWGC) er en internasjonal arbeidsgruppe tilknyttet Barentssamarbeidet. Arbeidsgruppa har som mål å styrke kulturelle identiteter, multikulturell dialog og kulturelle forbindelser mellom landene og regionene i barentsområdene. JWGC består av representanter for kulturdepartementene i Norge, Sverige og Finland, samt representanter fra regionene.

Figurteatret i Nordland er et internasjonalt produksjonssenter for figurteater. Teatret ble etablert i 1991 og har en stab på seks fast ansatte. Figurteatret administreres av Nordland fylkeskommune og holder til i Stamsund, med verkstedsfasiliteter, forestillingssal og innkvartering for gjestende kunstnere. Figurteatret står årlig bak en rekke samproduksjoner med internasjonale aktører. I 2021 ble forestillinger produsert eller støttet av FiN vist ca. 500 ganger for ca. 35 000 publikummere i 14 ulike land.

Strategiske hovedprioriteringer for Bodø2024

Bodø2024 har fem strategiske hovedprioriteringer. **Barn og unge** er den fremste av disse. Andre strategiske hovedprioriteringer er: **Kontakter og kapasitet, publikumsutvikling, ytringsfrihet og by- og samfunnsutvikling**. Bodø2024s kunstneriske visjon er at publikum skal få ta del av et program med høy kvalitet, stor variasjon og fantasi. Naturen er Bodø2024s fremste inspirator, og ønsket er å kunne produsere det mest miljøvennlige og bærekraftige kulturhovedstadsprogrammet noensinne.

Mål: Bodø2024-satsingen skal ha en vedvarende effekt for kulturfeltet i Nordland utover kulturhovedstadsåret.

Strategi: Nordland fylkeskommune skal tilpasse egne ressurser og virkemiddelapparat for utvikling, samhandling og profesjonalisering. Nordland fylkeskommune skal sørge for at barn, unge og unge voksne ser tydeligere muligheter i å oppleve, skape og utøve kunst og kultur i Nordland.

9. Innsatsområder

For å oppnå overordnet mål og tilhørende målsetninger for denne strategien, skal Nordland fylkeskommune forbedre jordsmonnet for kunst og kultur i fylket. Vi skal kultivere, hensynta og dyrke den mangfoldige floraen som kunst- og kulturfeltet består av, samtidig som vi sørger for ny og supplerende tilvekst. Som overordnede innsatsområder for fylkeskommunens prioriteringer for kunst- og kulturfeltet, har vi derfor satt opp følgende tre kategorier.

Jordsmonn

Med *jordsmonn* mener vi grunnforutsetninger for kunst og kultur, og for å dyrke et mangfold av virksomheter. Det vil si å sørge for nødvendige etableringer, institusjoner, kompetanse, danning, profesjonalisering, kontinuitet og sysselsetting i fylket.

- Eksempler på muligheter:
- Dreie flere av fylkeskommunens prosjektmidler til fra ettårige til treårige tildelinger, for å sikre kontinuitet og mer kraftfulle utviklingsprosjekter i fylket
 - Etablere flere stipender for profesjonsutvikling og nyskaping
 - Etableringsstøtte/subsidierte arbeidslokaler/studio for rekruttering og kompetansemiljøer
 - Oppdatere og profesjonalisere regional praksis for arbeid med kunst i offentlige rom
 - Synliggjøre Den kulturelle skolesekken som formidlingsarena for flere nordlandskunstnere
 - Løfte regional kompetanse på kreative og kulturelle næringer
 - Ta i bruk regjeringens forespeilede regionale kulturfond (Hurdalsplattformen) som et mulighetsrom for å styrke den regionale kulturpolitikken
 - Kartlegge potensialet for å utvikle og løfte Nordland kultursenter til en framtidsrettet arena for produksjon og formidling

Kultivering

Med *kultivering* mener vi aktiv tilrettelegging for bedre vekstvilkår, og å supplere til dels karrig jordsmonn med kompenserende grep, koordinering og organisering. Det vil si å jobbe offensivt for nettverk, møteplasser, klynger, synergier, koblinger og allianser.

- Eksempler på muligheter:
- Øke fylkeskommunens ressursbruk til koordinerende nettverksarbeid for ulike kunst- og kulturaktører, kommuner og regioner
 - Styrke og videreutvikle de eksisterende kulturfaglige nettverksfunksjonene i fylkeskommunen (produsentnettverk, Artist in Residence-nettverk, Den kulturelle skolesekken-nettverk, Musikk i Nordlands «Hjerteslag», Scenekunst i Nordland-nettverk, Ung kultur Møtes-nettverk, samisk referansegruppe, kulturarvsruta Via Querinissima, kommune- og regionsnettverk)
 - Kartlegge og evaluere etablerte kulturbygg i Nordland, for å deretter stake ut tydelig kurs for bruken av kulturbyggmidler framover

- Sørge for nye tiltak for synliggjøring og informasjonsspredning fra og om kunst- og kulturfeltet til offentligheten
- Styrke tilgjengeligheten og transporttilbud til offentlige kulturarrangementer
- Legge til rette for at museene kan få en styrket rolle i Den kulturelle skolesekken
- Videreutvikle ideen om samlokalisering av Arkiv i Nordland med relevante aktører innen kulturarv og formidling

Flora

Med *flora* mener vi et rikt mangfold av virksomheter og stemmer, komplementerende enheter i det kulturelle «økosystemet», å sikre rom til ytringsfrihet, demokratiske prosesser og fornyet relevans.

- Eksempler på muligheter:
- Løfte og synliggjøre de små samiske språkene, samiske kulturer og samisk samfunnsliv
 - Sikre representativitet inn i beslutningsprosesser og programmering, samt medvirkning og tilgjengelighet til kunst og kultur, for eksempel gjennom programrådene i Den kulturelle skolesekken
 - Sikre at kulturtilbudene speiler vår egen samtid, at kunst og kultur er en del av den større offentlige samtalen
 - Sørge for at fylkeskommunens tildelinger til kunst og kultur ivaretas med vekt på en demokratisk og fri ytringskultur, mangfold i uttrykksformer og særegenheter, lokale variasjoner, nyskaping og nye perspektiver
 - Styrke kunnskapen om den oppvoksende generasjons kulturbruk, og tilrettelegge for samtidige og nye former for kulturbruk og -utøvelse
 - Sørge for utarbeidelse av oppdatert forskning på og kunnskapsgrunnlag for kunst og kultur i fylket
 - Videreføre et aktivt eierskap innen filmselskapene i landsdelen

10. Forankring og oppfølging

Kulturstrategien skal være et politisk og administrativt styringsdokument for Nordland fylkeskommune gjennom videre virksomhetsplaner i perioden 2023–2027, og legge grunnlaget for kulturpolitisk saksbehandling og utforming av vilkår for tilskuddsmidler. I løpet av perioden vil det utarbeides relaterte strategier som gjelder kulturfeltet i Nordland, slik som nordnorske strategier for henholdsvis scenekunst og film, med spissede satsinger for disse spesifikke fagfeltene.

11. Litteratur

- FT-sak 89/2021, Et bærekraftig Nordland – Planstrategi for samarbeid og grønn omstilling 2021–2024, Nordland fylkeskommune 2021
- Hvordan måler vi – hvis vi måler? Konrad, Ingelise. Kulturforvalterne unlimited, 04.2010
- Rural Well-being: Geography of Opportunities, OECD Rural Studies, OECD Publishing, Paris, 2020
- Norsk kulturindeks 2021, Telemarksforskning, tilgjengelig fra kulturindeks.no/rapport/1/2
- Meld. St. 8 (2018–2019) Kulturens kraft – kulturpolitikk for framtida
- Meld. St. 18 (2020–2021) Oppleve, skape, dele – Kunst og kultur for, med og av barn og unge
- Regional analyse, Utdanningsnivå, Telemarksforskning, 25. januar 2021
- Regjeringen snur – skrinlegger kulturens regionreform, NRK Kultur 20. mai 2020
- Kultur-Norge forandres dramatisk. Samtidig forvirrer kulturjournalistikken. Gerhardsen, Anki, 16. januar 2020.
- Hurdalsplattformen, Regjeringen, 14.10 2021
- Kunst i tall 2020, Rambøll/Kulturrådet, 2021
- Kunstnere og koronapandemien, Telemarksforskning/Kulturrådet, 2021
- Koronakrisen og kultursektoren, Menon Economics, 2020
- Når kunsten tar form. Prytz/Kulturrådet, Fagbokforlaget, 2018
- Begrunnelser for lokal kreativ næring: Instrumentell kulturpolitikk som tilslørende begrep, Stavrum, Leikvoll og Heian, Nordisk kulturpolitisk tidsskrift, desember 2020
- Organisere for organiseringens skyld – Kultursamverkansmodellen og organisasjonsreformenes rolle i nordisk kulturpolitikk, Henningsen og Blomgren, Nordisk kulturpolitisk tidsskrift, november 2017
- Derfor trenger vi kunst og kultur. Choi, Gjerde (red.), Subjekt/Perfektum Partisipp AS, 2021
- Hvordan utvikle lokal og regional kulturpolitikk. Kommunenes sentralforbund, 1. utgave 2022
- Rapport om bolyst og trivsel i Nordland, Nordland fylkeskommune, 2022
- Spillerom, Dataspillstrategi 2020–2022, Kulturdepartementet

Ina Marie Winther Åshaug

De visuelle elementene i dette strategidokumentet er utformet av kunstneren **Ina Marie Winther Åshaug** (f. 1983, Brønnøysund). Åshaug arbeider i hovedsak med tegning og maleri i små format, på tre, papir og ulike materialer. Et naivistisk og søkende formspråk i duse toner kjennetegner motivene, som ofte er scener og sekvenser fra hverdagslivet. Selv om mange av arbeidene er figurative, lager hun også abstrakte verk der selve materialet og overflaten er i fokus.

I Åshaugs serie av malerier med tittel «Foran», som du finner to utdrag fra her, har hun sendt sms til ulike mennesker og bedt dem fotografere det som er foran dem i øyeblikket de leser tekstmeldingen. På den måten får Åshaug et bildemateriale å gå ut fra, en oppkobling og et innblikk i noen annens hverdag, som tar ny form når hun deretter gjengir motivet i penselstrøk.

Ina Marie Winther Åshaug er interessert i hvordan vi mennesker lever og forholder oss til hverandre, naturen og oss selv. Alt fra det lille livet ved kjøkkenbenken, til hvordan vi organiserer storsamfunnet. Hun sier at «Det er akkurat denne kombinasjonen av det store og det lille, hverdagslivet og poesien, kontakten og bristen på det samme, som gir arbeidet mitt næring.»

Utsnitt av *Yttersia* →
Utdrag fra tegnet serie
2016

